

ΚΛΕΙΩ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΔΙΣ ΤΟΥ

ΜΗΝΟΣ ΕΝ ΛΕΙΨΙΑΙ.

Τόμος Δ'.
ΑΡΙΘΜ. 16 (88).

Συνδρομή άρχομένη από 1. Ιανουαρίου και 1. Ιουλίου εκάστου έτους, εξάμηνος μόνον
και προπληρωτέα: Πανταχού φράγκ. χρ. 10 ή μάγκ. 8.

ΕΤΟΣ Δ'.
τῆ 15/27. Αύγούστου 1888.

ΕΘΝΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

(πὸ ΑΓΗΣΙΑ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΗΠΕΙΡΩΤΟΥ.
(συνέχεια και τέλος).

V.

Μὴ προκηρύσσετε διαγωνισμοὺς και βραβεῖα ὑποβοηθήσητε τὴν ἐκκλόαψιν νέων και ἀγνώστων δραματοῦργῶν ἢ παροτρύνητε τοὺς γνωστοὺς πρὸς τὴν δραματικὴν δημιουργίαν· οὐδέποτε οἱ διαγωνισμοὶ και τὰ βραβεῖα ἀνέδειξαν ποιητὰς ἢ καλλιτέχνας, οὐδέποτε παρήγαγον ἀριστουργήματα, ἰδίᾳ δὲ παρ' ἡμῶν, ἔνθα τὰ σπουδαῖα καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα ἐλλείπουσι τέλειον· πρὸ πάντων δ' ἐλλείπουσιν αὐτοὶ οἱ πεφωτισμένοι και ἀρμόδιοι τεχνοκρίται. Μόνος και ὑπερτατος κριτὴς τῶν καλλιτεχνικῶν ἐν γένει προϊόντων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἦν ὁ λαὸς μόνος· αὐτὸς και ὁ ἀρμοδιώτατος· τὸν Αἰσχύλον ἔκρινον οἱ Ἀθηναῖοι και ἐστεφάνουν· ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν τὸ κράτος ἐδᾶπανα δημιουργοῦν τὸ ἀπομαρμαρωμένον ἐξαστράπτων ὄνειρον τῆς

ΚΛΕΙΩ. ΤΟΜΟΣ Δ'.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ. Βασίλισσα τῆς Ἰταλίας.

Ἀκροπόλεως και ἀποτίον θεωρικᾶ.

Ἐξετάσατε τί μέρος τοῦδε ἔχουσιν ἀποφέρει οἱ τόσοι και τόσοι ποιητικοὶ διαγωνισμοί; Ἐνθυμήθητε τὸν τίτλον ἐνὸς δράματος, μιᾶς κωμῆδίας ποιητοῦ ἐστεμμένου. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου, ὁ ὁποῖος τοσοῦτον ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου ἐργάσθη, δὲν ἀναμνήσκει ἢ τὴν περίφημον αὐτοῦ παῖδα εἰς ἣν μετα τὴς ἀπλότητος ἐπέπεσον οἱ Ἀκαδημαῖκοι ἀλλ' ἀμαθέστατοι κριταὶ τοῦ Διαγωνισμοῦ. Ἄλλως τε τὰ θεατρικὰ ἔργα δὲν κρίνονται ἐν τοῖς σπουδαστηρίοις τῶν δασκάλων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς σκηνῆς και μόνον ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Τὰ δράματα του κυρ. Ῥαγκαβῆ ἢ τοῦ κ. Ἀντωνιάδου βεβαίως ὑπὸ τῶν συνήθων παρ' ἡμῶν κριτῶν θὰ ἤξιούνητο, και ποτε ἤξιώθησαν, και στεφάνων και βραβείων· ἔχουσι καλὴν γλώσσαν

καὶ βέουσιν στιχουργίαν καὶ αἱ ἀτελεύτητοι ἐν αὐτοῖς tirades πιδανὸν ν' ἀρέσκωσιν εἰς τινὰς τῶν ἀναγνωστῶν· ἀλλ' ἀπὸ τῆς σκηνῆς, τὰ καλλιτεχνικὰ αὐτὰ ἐδέσματα μόνον ὁ τοῦ ἀπλοῦ Ἑλληνοῦ πνευματικὸς στόμαχος, ἐν ἀγρία ἔτι διατελῶν καταστάσει, δύναται νὰ εἰσδεχθῆ χωρὶς νὰ διαβῆ βραγῆ ἢ τοῦλάχιστον νὰ πάθῃ ὑπὸ δυσπεψίας Ἡ πλουσιωτάτη ἀπὸ τῶν διαγωνισμῶν εἰσκομιδὴ διὰ τοιούτων μόνον ἔργων θὰ δυνηθῆ νὰ προικίσῃ τὸ ἡμέτερον θέατρον.

Θέλετε νὰ ἐνθαβρύνητε, νὰ ὑποστηρίξητε τοὺς δραματικούς συγγραφεῖς· ἀλλὰ βεβαίως οὐδεὶς πιστεύει ὅτι πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ τὸ χιλιόδραχμον γέρας· διότι ἡ δάφνη τυγχάνει παρῶδια ἐν τῷ μέσῳ κοινωνίας ἐν ἣ ἑλλείπει ἔτι ὁ χῶρος ἐνθα τὸ εὐγενὲς φυτὸν φέεται καὶ θάλλει.

Τινὲς προτείνουσι, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν λογίων καὶ ἰδίᾳ δραματικῶν συγγραφέων τὰς κυβερνητικὰς ἢ ἀπὸ κληροδοτημάτων ἐπιχορηγήσεις κατὰ μίμησιν ἄλλων κρατῶν· ἀλλ' οἱ εἰδότες τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα δὲν ἀμφιβάλλουσιν ὅτι τὸ τοιοῦτο θὰ ἦτο παραλογισμὸς. Γνωρίζομεν ἤδη τί συμβαίνει μὲ τὰς ὑποτροφίας καὶ πῶς αὐταὶ διανεμονται· ἐν Γαλλίᾳ Λουδοβίκος ὁ XIV. εἶχεν ἀποδεχθῆ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐπιχορηγήσεων· κατὰ τὸν πίνακα δὲ τὸν συνταχθέντα τὸ 1663 τῇ διαταγῇ τοῦ Κολβέρτ ὁ μὲν Chapelain, ἐπισήμως ἀναγνωρίζομενος ὡς „ὁ μέγιστος τῶν Γάλλων ποιητῶν“ ἀπελάμβανε τρεῖς χιλιάδας φράγκων ἐτησίως· ὁ Κορνήλιος δὺο χιλιάδας καὶ ὁ Μολιέρως . . . χιλίας μόνον! Ἐν Ἑλλάδι, . . . τί θέλει συμβῆ ἐν Ἑλλάδι;

Ὅχι· τὰ τεχνιτὰ αὐτὰ μέσα πρὸς δημιουργίαν ἔργου, τὸ ὁποῖον αὐθορμήτως μόνον πρέπει νὰ συντελεσθῆ, εἰς οὐδὲν ποτε ἀπέληξαν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα. Δημιουργήσατε καλλιτεχνικὴν ἀτμοσφᾶραν· μεριμνήσατε περὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως τῆς καλαισθησίας τοῦ λαοῦ· οἱ δραματουργοὶ καὶ οἱ καλλιτέχναι θ' ἀναφανῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Δαπανήσατε φρονιμώτερον τὰ ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου εἰς διαγωνισμοὺς καὶ βραβεῖα διατιθέμενα χρήματα. Ἄς οἰκοδομηθῶσι θέατρα καὶ ἄς προικισθῶσιν οὕτως ὥστε ἡ συντήρησις τῶν νὰ μὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῶν συνήθων μόνον πόρων· διὰ τῶν θεάτρων αὐτῶν ἄς μορφωθῶσιν ἡθοποιοί· διὰ τῶν θεάτρων καὶ τῶν ἡθοποιῶν θὰ μορφωθῆ ἡ καλαισθησία τοῦ κοινῶ· καὶ διὰ τῆς ἀλληλεπιδράσεως ὅλων ὁμοῦ τῶν στοιχείων αὐτῶν θὰ μορφωθῶσι καὶ θὰ τελειοποιηθῶσι τὰ δραματικὰ ἔργα καὶ οἱ δραματικοὶ συγγραφεῖς· πρωτίστως δὲ διὰ τῆς κοινῆς ταύτης συνεργασίας θὰ μορφωθῆ ἡ γλῶσσα, ἡ καθαρεύουσα ἡμῶν νέα γλῶσσα, ἣν μόνον ἡ ἀπὸ σκηνῆς συνεχῆς διδασκαλία θὰ καταστήσῃ ἑναυλον εἰς τὰ ὄρα τοῦ κοινῶ, οἰκείαν καὶ ἀσπαστὴν καθ' ὅλους αὐτῆς τοὺς τρόπους, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχαῖζοντας τοὺς μέχρι τοῦδε προσκρούοντάς πως πρὸς τινὰς ἀπὸ τῆς χυδαῖζούσης συνηθείας ἡμῶν.

VI.

Θέατρα καὶ ἡθοποιοὺς· ἀλλὰ θέατρα αὐτόνομα καὶ αὐτοσυντήρητα, ὡς τὸ μέλλον ν' ἀνεγερθῆ τῇ θελήσει τοῦ Βασιλέως· αὐτὸ καὶ τὸ πρῶτον σοβαρὸν καὶ πρακτικὸν βῆμα πρὸς δημιουργίαν ἐθνικοῦ θεάτρου. Ἀλλὰ, παρὰ τὸ θέατρον τοῦτο πῶς θὰ μορφωθῶσιν οἱ ἡθοποιοί;

Πρὶν ἀποφανθῶμεν ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτήν, διδαχθῶμεν παρὰ τῶν ἄλλων.

Ἐν Ἰταλίᾳ ἐνθα τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς καλλιτεχνίας ἔχει παραδόσεις λαμπρὰς καὶ ἐνθα οἱ ἀριστοὶ ἡθοποιοὶ δὲν ἑλλείπουσιν, αἱ πρὸ τῆς ἐνώσεως τοῦ κράτους κυβερνήσεις καὶ ἡ

τοῦ ἡνωμένου Βασιλείου μετὰ ταῦτα ὡς μέσα μορφώσεως ἡθοποιῶν μετεχειρίσθησαν τὸ μὲν τὰ διδασκαλεῖα (Conservatorii) τὸ δὲ τοὺς μονίμους θιάσους τοὺς διατηρουμένους πρότερον μὲν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνείας, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων δὲ ἡμερῶν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως· ἀλλ' ἡ θεατρικὴ ἱστορία τῆς Ἰταλίας καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δύο αὐτοὺς θεσμοὺς, ἀποδεικνύει ὅτι ἐκ μὲν τῶν διδασκαλείων αὐτῶν οὐδεὶς ποτε ἐξῆλθε διάσημος ἡθοποιός· οἱ δὲ μόνιμοὶ θιάσοι, ὡς ἦσαν διωργκνωμένοι, χρήματα μὲν πολλὰ κατηνάλωσαν, κατ' οὐδὲν ὁμῶς συνετέλεσαν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς θεατρικῆς τέχνης.

Ὁ πρό τινων ἐτῶν ἐν Ῥώμῃ ἰδρυμένος Ἑθνικὸς θεατρικὸς θιάσος, διευθυνόμενος ὑπὸ τοῦ Παύλου Φερβέρρη, τοῦ πρώτου κωμωδοποιῦ τῆς Ἰταλίας, ἐδέξασε νὰ διαλυθῆ οἰκτρῶς ναυαγήσας ἀφοῦ ἑκατοντάδες ὅλαι χιλιάδων φράγκων μάτην ὑπὲρ αὐτοῦ ἐδαπανήθησαν.

Ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουσιν ἐπίσης τὰ Conservatoires καὶ ἡ Γαλλικὴ Κωμωδία, „ὁ οἶκος τοῦ Μολιέρου“:

Περὶ τῶν πρώτων βῆτων ὅτι καὶ περὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ· ὁ βαθὺς ἐκείνος καὶ μοναδικὸς γνώστης τοῦ θεάτρου, ὁ ἀπαράμιλλος ἐκείνος διευθυντὴς θεατρικῶν θιάσων καὶ συγγραφεὺς θεατρικῶν ἔργων, ὁ Ἀλέξανδρος Δουμάς πατὴρ, ἰδοῦ τί ἔλεγε περὶ τῶν διδασκαλείων αὐτῶν: „Δότε μοι ἕνα πυροσβέστην· ἴσως δυνηθῶ νὰ τὸν κάμω ἡθοποιόν· τοὺς μαθητὰς τοῦ Conservatoire ἕως δὲν εἰξέρω τί νὰ τοὺς κάμω!“ . . . Ἡ δὲ μεγάλη καλλιτέχνις Clairon, ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ἡθοποιῶν ἄς ἔσχεν ἡ Γαλλία, ἐν ταῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτῆς γράφει: „Διδάσκεται τις πῶς νὰ ὀρχηθῆ ἢ πῶς νὰ ἀδῆ, διότι ἡ ὀρχησις καὶ τὸ ἄσμα ἔχουσι κανόνας διατετυπωμένους, οὓς δύναται νὰ ἐκμάθῃ καὶ ὁ μᾶλλον βραδύνομος τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' ἐγὼ ἀγνοῶ τὴν ὑπαρξίν κανόνων καθ' οὓς διδάσκεται ἡ ἔκφρασις τῶν αἰσθημάτων, ἡ ἐκδήλωσις τῶν διαφορῶν ἀλλοιώσεων ἐνὸς αἰσθημάτων· δὲν γνωρίζω κανόνας διδάσκοντας τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ συλλογίζεσθαι.“

Ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσης οὐδεὶς ἐκ τῶν μεγάλων ἡθοποιῶν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ Conservatoire· ὁ Φεδερίκος Lemaître μυρίας εἶχε καταβάλει προσπαθείας ὅπως γένηται δεκτὸς ὡς μαθητῆς ἐν αὐτῷ· οἱ διδάσκαλοι ἔκριναν ὅτι ἐστερεῖτο τῶν φυσικῶν μέσων ὅπως γείνη ἡθοποιός καὶ τον ἀπέβριψαν· ἠναγκάσθη δὲ ὁ Lemaître νὰ προσκολληθῆ εἰς νομάδα θιάσον ἐκ βρακενδυτῶν παρὰ τῷ ὁποίῳ τὸ πρῶτον μέρος τὸ ὁποῖον ὑπεδύθη ἐν τῇ τραγωδίᾳ *Πρίαμος* καὶ *Θίοβη* ἦτο τὸ του . . . λέοντος· δηλαδὴ ἐβρυχάτο· καὶ ὁ οὕτω ἀρχίσας τὸ καλλιτεχνικὸν του στάδιον Lemaître ἐγένετο, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Βίκτωρος Οὐγῶ, ὁ μέγιστος τῶν ἡθοποιῶν τοῦ κόσμου.“

Ἐν Γαλλίᾳ σήμερον ἐπιζητεῖται ἡ κατάργησις τοῦ Conservatoire.

Ἡ „Γαλλικὴ Κωμωδία“ ἔσχεν ὡς ἰδρυτὴν αὐτῆς τὸν Μολιέρων· καὶ κατὰ τοὺς δύο καὶ ἡμισίαι αἰῶνας τῆς υπάρξεώς της αἱ ὑπὲρ αὐτῆς δαπάναι ἀνῆλθον εἰς ποσὰ μυθώδη· ἐπὶ Λουδοβικοῦ XIV. ἡ χορηγία πρὸς αὐτὴν ἦν 20 χιλιάδων φράγκων ἐτησίως, ἐπὶ τῆς πρώτης Αὐτοκρατορίας 140 χιλιάδων· ἐπὶ Καρόλου X 200 χιλιάδες· ἐπὶ Ναπολέοντος III. 240 χιλιάδες καὶ σήμερον περιπλέον.

Καὶ ὁμῶς ἐν Γαλλίᾳ ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ διατεινόμενοι ὅτι ὁ θεσμὸς αὐτὸς τῆς Γαλλικῆς Κωμωδίας ἐγένετο πρόσκομμα πρὸς τὴν πρόοδον καὶ ἐν γένει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεάτρου· σήμερον δὲ οὗτοι καὶ πολυπληθέστεροι τυγχάνουσι

καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον πεφωτισμένων περὶ τὰ θεατρικά. Ἡ Γαλλικὴ Κωμωδία διετήρησε καὶ διατηρεῖ παραδόσεις τινὰς τῆς Γαλλικῆς Τέχνης, ὁ χαρακτήρ αὐτῆς ὡς θεσμοῦ εἶναι ἐξόχως συντηρητικὸς καὶ πάντες γινώσκουσιν ὅτι πᾶσα πρόοδος ἢ νεωτερισμὸς ἢ ἐπανάστασις ὡς πρὸς τὸ θέατρον ἐν Γαλλίᾳ ἐτελέσθη ἀείπατε ἄνευ τῆς συμπράξεως τῆς Γαλλικῆς Κωμωδίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς αὐτήν. Δὲν ἐλησμονήθη ἔτι τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Coquelin παρ' ἡμῖν· ὁ Coquelin εἶναι σήμερον ὁ ἐξοχώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς Τέχνης ἐκείνης ἢ τὰς παραδόσεις διατηρεῖ ἢ Γαλλικὴ Κωμωδία· ἡ τέχνη αὕτη, διακρίνεται ἰδίως διὰ τὴν ἀπαγγελίαν ἢν οἱ ἐξοχώτεροι θεατροκρίται καταδικάζουσιν ὡς στερουμένην φυσικότητος κατ' ἀντίθεσιν τῆς ἀπαγγελίας τῶν Ἰταλῶν, οἵτινες ἐν γένει τυγχάνουσι φυσικώτεροι τῶν Γάλλων ἐπὶ τῆς σκηῆς. — Ὁ Coquelin διὰ τοὺς Γάλλους, πολὺ συντηρητικώτερος, καθ' ὅλα, ἀφ' ὅτι τὸ πολιτευμὰ των ἀποδεικνύει, εἶναι μία δόξα ἐπισημοποιημένη οὕτως εἶπεῖν, διότι ἀντιπροσωπεύει τὸν ἐνδοξον αὐτὸν καλλιτεχνικὸν των θεσμόν, τὰς λαμπρὰς αὐτοῦ παραδόσεις· ἀλλ' ἐν Ἀθῆναις ἡ τέχνη τοῦ Coquelin δὲν ἐννοήθη, δὲν ἐξετιμήθη· καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν εὐφυίαν τῶν Ἀθηναίων ἐφ' ᾧ οὐδὲν ἐπέδρασεν ὁ πάταγος ὁ προπορευθεὶς τοῦ κωμωδοῦ.

Σήμερον ἐν Γαλλίᾳ ἡ Γαλλικὴ Κωμωδία ὑφίσταται ἔτι διότι τὴν ὑπαρξίν της συγκρατεῖ ἢ ἰσχὺς τῆς παραδόσεως οὐχὶ ἡ ἰδία αὐτῆς ζωτικότης.

Ἐν Ἀγγλίᾳ οὐδέποτε, οὐδεμία κυβέρνησις ἐδαπάνησεν ὑπὲρ τοῦ θεάτρου καὶ τῶν ἠθοποιῶν.

Παρ' ἡμῖν δέ;

Ἐξεφράσαμεν ἐπανειλημμένως μέχρι τοῦδε τὴν ἡμετέραν ἰδέαν· θέλομεν τὸ Ἑθνικὸν Θέατρον ὡς οἰκοδόμημα, ἔστω ἐν μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος, προωρισμένον ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν διδασκαλίαν Ἑλληνικῶν δραματικῶν ἔργων, ἀλλὰ γνησίως Ἑλληνικῶν, πρωτοτύπων καὶ οὐχὶ μεταφράσεων· θέλομεν ἓνα θεατρικὸν θιάσον διαρκῶς καὶ μονίμως ἐγκατεστημένον ἐν τῇ θεάτρῳ αὐτῇ, ὅπερ ἔσται καὶ σχολεῖον συνάμα καὶ διὰ τοὺς συγγραφεῖς καὶ διὰ τοὺς ἠθοποιούς· τὸν ὄργανισμὸν ὅμως τοῦ μονίμου θεατρικοῦ θιάσου καὶ τοὺς πρὸς τὸ θέατρον δεσμούς αὐτοῦ ἐπιθυμοῦμεν ὅλως ἄλλοίους τῶν διεπόντων τὴν Γαλλικὴν Κωμωδίαν· ὁ ἠθοποιὸς νὰ διατηρῇ τὴν ἀνεξαρτησίαν του ἀπέναντι τοῦ θεάτρου καὶ τὸ θέατρον ἀπέναντι τοῦ ἠθοποιῦ· τὸ Ἑθνικὸν θέατρον βεβαίως θὰ προσελκύη εἰς ἑαυτὸ τοὺς ἐκλεκτοτέρους τῶν ἠθοποιῶν· ἀλλὰ δὲν θὰ δεσμεύη αὐτούς· ἀφ' ἑτέρου οἱ ἠθοποιοὶ αὐτοὶ θὰ παραμένωσιν ἐν τῇ μονίμῳ θιάσῳ τοῦ θεάτρου ἐφ' ὅσον ἢ ἐπιδοκιμασία τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ κοινοῦ συναντῶνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου. Οἱ ἀπαραίτητοι ἢ οἱ ἐπιβαλλόμενοι πρέπει νὰ ἐλλείψωσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ὁ μόνιμος θιάσος νὰ σχηματισθῇ προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ δι' ἐπιλογῆς, ἐκ τῆς μεταξύ ἀληθοῦς καλλιτέχνου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀνεπτυγμένου κοινοῦ ἀφ' ἑτέρου γεννωμένης ἠθικῆς συμπαθείας καὶ πνευματικῆς ἐπικοινωνίας.

Σχολεῖον ἀπαγγελίας ἢ ὑποκριτικῆς οὐδὲν· τὸ πρακτικώτερον σχολεῖον ἔσται αὐτὴ ἢ σκηῆ τοῦ θεάτρου· οἱ ἠθοποιοὶ δὲν γεννῶνται αὐτοδίδακτοι· ἀλλ' οὔτε διδάσκαλοι ἠθοποιῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξωσιν· ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς δραματικῆς τέχνης εἶναι αὐτὸς ὁ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκτυλισσόμενος ἀνθρώπινος βίος· ἀρκεῖ ὁ ἐπιδιδόμενος εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν αὐτὸ στάδιον νὰ εὐμοιρῇ μορφώσεως πνευματικῆς καὶ καλαισθητικῆς ἀκούσεως, ὅπως δύνηται νὰ ὠφελῆθῃ ἐκ τοῦ θεάματος τοῦ βίου καὶ ἀπ' αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς

φύσεως διδαχθῇ τὴν Τέχνην. Ναπολέων ὁ μέγας δὲν ἐπήγγελλετο τὸν διδάσκαλον τῆς δραματικῆς τέχνης· καὶ ὁμοίως αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ ἀπηύθυνεν εἰς τὸ τέλος ἐκάστης παραστάσεως πρὸς τὸν μέγαν τραγικὸν Τάλμαν ἦσαν θαυμάσιοι διὰ τὸ βάθος καὶ τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν. „Σὺ, Τάλμα, τῷ εἶπε ποτε, ἔρχεσαι πολλάκις τὸ πρωτὶ εἰς τὰ δώματά μου· συναντᾷς ἐν αὐτοῖς πριγκιπήσας αὐτῆς ἐστέρησα τοῦ ἐραστοῦ των, βασιλεῖς στερηθέντας τοῦ βασιλείου των, στρατάρχας ἐλπίζοντας ἢ ζητοῦντας ἓνα θρόνον· εὐρίσκεις περίξ ἐμοῦ φιλοδοξίας αἱ ὁποῖαι ἐναυάγησαν, ἀντιζηλίας λυσσώδεις, πόνους κρυπτομένους, ἀγωνίας μὴ συγκαταουμένας: Τραγωδία: ὑπάρχει μία ἐντὸς ἐκάστου θαλάμου, ἐγὼ δὲ αὐτὸς εἰμι ἀναμφιβόλως ὁ τραγικώτερος ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μου. Λοιπὸν· μᾶς εἶδες ποτε ἀνακινουντας τοὺς βραχιόνας, προσέχοντας καὶ μελετωντας τὰς κινήσεις ἡμῶν, ἀναλαμβάνοντας στάσεις μεγαλοπρεπεῖς; Μᾶς ἤκουσας ποτε ἀναφωνουντας; Ὁχι· Ὁμιλοῦμεν φυσικώτατα, καὶ ἐν τῇ θέρμῃ ἀκόμη τοῦ λόγου, ὅπως ὀμιλεῖ ὄλος ὁ κόσμος. Καὶ οὕτως ἔπραττον ἐκεῖνοι ὅσοι πρὸ ἡμῶν ἀπήγγειλαν τραγωδίας ἐπὶ τοῦ θρόνου: — Σκέψθητι.“

Ἄλλοτε πάλιν, ἰδὼν αὐτὸν τὴν ἐσπέραν τῆς προτεραιᾶς ὑποδουμένον τὸ μέρος τοῦ Καίσαρος ἐν τῷ Θανάτῳ τοῦ Πομπηίου, τῷ ἔλεγεν „Χειρονομεῖς πολὺ, Τάλμα· ὁ δεσπότης ἐνός λαοῦ γνωρίζει ὅτι μία κίνησις τῆς χειρὸς εἶναι μία διαταγή, ὅτι ἐν βλέμμα εἶναι ὁ θάνατος, καὶ φεῖδεται πολὺ τῶν κινήσεων του. Παρητήρησα πρὸς τοῦτους ὅτι εἰς ἓνα στίχον δὲν ἀποδίδεις τὴν σημασίαν ἢν πρέπει νὰ ἔχη. „Pour moi qui tiens le trône egal à l'infamie“ τὸν ἀπαγγέλλεις ἀπλῶς, μετ' εἰλικρινείας, ὡς νὰ τὸ ἐσκέπτεσο· ἀλλ' ὁ Καίσαρ δὲν πιστεύει οὐδὲ λέξιν ἐξ ὅσων λέγει: μὴ τὸν κάμης νὰ ὀμιλῇ ὡς ὁ Βροῦτος: ὅταν οὗτος λέγη ὅτι μισεῖ τοὺς βασιλεῖς, δυνατὰ τις νὰ τὸν πιστεύσῃ: τὸν Καίσαρα ὄχι. Ἡ διαφορὰ μεταξύ τῶν δύο εἶναι μεγάλη, ἀγαπητὲ Τάλμα, ἔχε τὸ κατὰ νοῦν.“

Τοιοῦτοι διδάσκαλοι τῆς δραματικῆς ἀπαγγελίας δὲν εὐρίσκονται προχείρως· ἀλλὰ καὶ οὔτε ἐμελέτησαν εἰδικῶς τὴν Τέχνην αὐτήν.

VII.

Δίδοντες πέρας εἰς τὴν βραχεῖαν ταύτην μελέτην οὐδόλως ἀξιοῦμεν ὅτι ἐπεσκοπήσαμεν πάντα τὰ σημεῖα τοῦ εὐρυτάτου θέματος: πολλοῦ γε καὶ δεῖ: τοῦτο γενήσεται ἔργον μακρᾶς καὶ λεπτομεροῦς συζητήσεως, ἥτις θὰ προλειάνῃ τὴν ὁδὸν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ὀγαθῶν ὑπὲρ τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου προθέσεων καὶ τοῦ Βασιλέως ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων παρ' ἡμῖν φιλομοσῶν. Ἐκφράζομεν μόνον τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν, ἢ μᾶλλον τὴν εὐχὴν, ὅπως ἐν τῇ συζητήσει ταύτῃ οὐδὲν λάβωσι μέρος τινὲς τῶν γνωστῶν παρ' ἡμῖν διασαρχῶν ἢ ἠθοποιῶν οἱ ὁποῖοι ἐκάστοτε ἐνασμενίζονται νὰ ἐκθέσωσι τὰς περὶ Θεάτρου ἰδέας των ἐν ταῖς στήλαις τῶν ἐφημερίδων, γνωρίζοντας εἰς τὸ φιλόμουσον κοινὸν ὅτι τὸ θέατρον ἠθικοποιεῖ τὴν κοινωνίαν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἔγραψε τραγωδίας καὶ ὁ Ἀριστοφάνης κωμωδίας καὶ κατὰ συνέπειαν ἀπαιτοῦντες ἵνα ἢ πολιτεία τοὺς ὑποστηρίξῃ: οἱ κύριοι αὐτοὶ αὐτοῖς ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ σπουδαστήριά των, αὐτῶν προσπαθήσωσι νὰ συνδέσωσι γνωριμίαν μετὰ τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους κάπως στενοτέραν τῆς συνδεούσης αὐτοὺς μέχρι τοῦδε καὶ ἐν τῇ μεταξύ αὐτῶν ἀφήσωσι τὰς συζητήσεις εἰς ἄλλους· ὅταν δὲ ἐπέλθῃ ἡ στιγμή τῆς πραγματοποιήσεως τῶν περὶ θεάτρου προθέσεων τότε ἔστωσαν βέβαιοι ὅτι

θά προσκληθῶσιν ἵνα ἐπιδείξωσι τὰ φῶτά των, καὶ τὴν Τέχνην των οὐχὶ ἐν ταῖς στήλαις τῶν ἐφημερίδων ἀλλ' ἀπο τῆς σκηνῆς.

VIII.

Περὶ μελοδράματος Ἑλληνικοῦ οὐδὲν ποιούμεθα λόγον διότι φρονοῦμεν ὅτι οὐδὲ πρέπει ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ γίνηται περὶ τοιοῦτου θέματος λόγος. Τὸ μουσικὸν δράμα ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ σήμερον κατέκτησε τὰς σκηνὰς τῶν πολυαριθμοτέρων καὶ πλουσιωτέρων θεάτρων, συνδυαζόμενον δὲ πρὸς μεγαλοπρεπῆ σκηνικὰ θεάματα, ἀπορρόφᾷ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ὑπὲρ τοῦ θεάτρου ἐν γένει δαπανωμένων χρημάτων, καὶ τὸ γεγονός· τοῦτο ἢ πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ τὰ θεάματα αἰσθητικὴ τάσις ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς πρὸς τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τῶν μεγάλων κοινῶν τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης: Ἡ ψυχολογικὴ αὕτη κατάστασις καθ' ἡμᾶς τυγχάνει τεκμήριον ἀσφαλέςτατον τῆς τελουμένης ἠθικῆς ἐξελίξεως καθ' ὃ σημεῖον ἢ πρὸς τὸ ἰδεῶδες ἔμφυτος τῶν ψυχῶν τάσις ἄρχεται ἀναλαμβάνουσα τὸ ἑαυτῆς κράτος παρὰ ταῖς κοινωνίας ἐκείναις αἵτινες τὴν πραγματικότητα ἐλάτρουσαν.

Μέχρι τοῦδε ἡ μετὰ τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑφισταμένη ἀντίθεσις ἥτις ἐν τῷ Ἑλληνικῷ μὲν χαρακτῆρι καὶ πνεύματι ἐκδηλοῦται εἰς ἰσορροπίαν θαυμάσιον, παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ δὲ τῶν ἄλλων πολιτισμῶν εἰς πάλιν τῆς πραγματικότητος πρὸς τὸ ἰδεῶδες, ὡς πεδίον τῆς πάλης αὐτῆς ἔσχε τὴν κοινωνικὴν μονάδα, αὐτὸν τὸν

ἀνθρώπον· καὶ ἐν τῇ πάλῃ ποτὲ μὲν ἐπεκράτησε τὸ ἐν ποτὲ δὲ τὸ ἕτερον τῶν δύο στοιχείων· τὸ *δράμα* ἢ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἢ τῷ ἔπει ἢ ἐν μυθιστορήματι ἐξελισσόμενον, ἐν παντὶ χρόνῳ αἰσθητικῶς ἠρμήνευσε καὶ ἀπετύπωσε τὴν πάλιν αὐτὴν· σήμερον ὅμως ἡ τελειοποίησις τῶν καλλιτεχνικῶν μέσων συνεπάγεται τὴν εὐρυσίαν, τὴν ἐπέκτασιν τοῦ πεδίου τῆς πάλης αὐτῆς ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ κοινωνικὴ μονάς, ὁ ἀνθρώπος, κατὰ μικρὸν ἐκλείπει ὑποκαθισταμένης αὐτῇ εὐρύτερας, γενικωτέρας τινὸς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς ἰδέας. Τὸ ἀόριστον καὶ ἄλλως ἀνέκφραστον τῶν ἀπὸ τῆς μουσικῆς ἐντυπώσεων καὶ αἰσθημάτων, τὸ ἔκτακτον καὶ ἰδεῶδες ὑπεράνθρωπον τῶν μεγάλων σκηνικῶν θεαμάτων, προτιμώμενα καὶ ἐπιζητούμενα σήμερον ὑπὸ τῶν κοινῶν τῆς Ἑσπερίας ὡς καλαισθητικαὶ ἀπολαύσεις, τεκμηριοῦσι περὶ τῆς τελουμένης ἐν τῇ Τέχνῃ μεγάλης μεταμορφώσεως· αὕτη ἢ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἀκμὴ τῆς ζωγραφικῆς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παρακμάζουσαν γλυπτικὴν τυγχάνει ἐν ἔτι τοιοῦτο τεκμήριον.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιζητηθῶσι τώρα καὶ ἐπὶ πολὺ ἔτι παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ κοινῳίᾳ: καὶ ἂν τοιαῦτα τινες καλαισθητικαὶ τάσεις ἐκδηλῶνται ἐν αὐτῷ, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ἀπομυμητικὴν μανίαν ἣτις διακρίνει τὴν διανοουμένην παρ' ἡμῶν μεταβατικὴν περίοδον οὐχὶ δὲ εἰς αἰσθητικῶς ἐξηγουμένην ψυχολογικὴν ἀνάγκην.

Ἀποκτήσωμεν θεάτρον οἷον ἐνόησαν αὐτὸ οἱ ἀθάνατοι ἡμῶν πρόγονοι: αὐτοῦ αἰσθάνεται σήμερον τὴν ἀνάγκην ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ κοινῳία.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΡΑΜΑΣΙ ΤΟΥ ΣΑΙΞΠΗΡΟΥ ΚΑΙ ΕΝ Τῷ ΠΟΙΗΜΑΤΙ ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ

ὑπὸ G. Chiarini.

(συνέχεια.)

IV.

Ἰπηνίχθην ἀνωτέρω τοὺς δραματικούς ἐκείνους ποιητὰς ἢ συγγραφεῖς, οἵτινες ἀρέσκονται νὰ ἐπιδεικνύωσι τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἀδυναμίας τῆς γυναικός, καὶ οἱ ὅποιοι οὐδὲν ἄλλο, οὕτως εἰπεῖν, εὐρίσκουσιν εἰς τὴν γυναῖκα, ἐκτὸς τῶν ἐλαττωμάτων καὶ ἀδυναμιῶν τῆς, δυνάμενον νὰ καταστήσῃ αὐτὴν πρόσωπον ἄξιον κωμωδίας καὶ δράματος.

Ἄν ἤθελέ τις νὰ κρίνῃ τὴν γυναῖκα κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τούτους, θὰ ἐνόμιζεν αὐτὴν ἀπολύτως ἀνίκανον τοῦ νὰ συλλαβῇ ἐν ἐκ τῶν εὐγενεστέρων ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, τὸ τῆς φιλίας· θὰ ἐνόμιζεν αὐτὴν κακεντρεχῆ καὶ κακόβουλον εἰς ὅλας τὰς σχέσεις αὐτῆς μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτῇ πλασμαμάτων τοῦ ἰδίου αὐτῆς φύλου. Δὲν φαίνεται ὅμως τὸ αὐτο καὶ εἰς τὸν Σαιξπήρον. Ἐν τῇ κωμωδίᾳ *Πολὸς Θόρυβος διὰ τίποτε* ἡ Βεατρίκη καὶ ὁ Ἐρῶς ἀγαπῶνται μὲ τὴν εἰλικρινεστέραν καὶ ἐγκαρδιωτέραν φιλίαν. Ἡ φιλία τῆς Κελίας πρὸς τὴν Ροσαλίνδαν ἐν τῇ κωμωδίᾳ *Ὅπως ἀγαπᾶτε* ἀνυψοῦται μέχρι τοῦ ἥρωϊσμοῦ. Ὅπως ἀκολοθήσῃ τὴν φίλην τῆς ἐν τῇ ἐξορίᾳ, ἡ Κελία ἐγκαταλείπει τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς τῆς καὶ παραιτεῖται καὶ τοῦ πριγκιπικοῦ βίου καὶ τοῦ στέμματος. Ἐκτὸς τῆς φιλίας ὁ Σαιξπήρος ἔδωκεν εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὸ ὑψηλότερον αἰσθημα τῆς γενναιοψυχίας πρὸς τὰς ἑαυτῶν ἀντιζήλους ἐν τῷ ἔρωτι. Ἐν τῇ κωμωδίᾳ *Οἱ δύο εὐγενεῖς τῆς Βερόνας* ἡ Ἰουλία ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ ἔραστοῦ τῆς, ὅστις ἐρωτεύεται ἄλλην γυναῖκα. Ἐν τούτοις ἡ Ἰουλία οὐδὲν αἰσθημα μίσους συλλαμβάνει ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῆς κατὰ τῆς γυναικὸς ταύτης, διότι γνωρίζει ὅτι, ἂν τῇ ἀφῆρσε τὸν ἔραστήν, οὐδόλως ὅμως εἶναι ἔνοχος εἰς

τοῦτο. Δὲν εἶνε ὀλιγώτερον γενναία ἡ Βιόλα πρὸς τὴν Ὀλιβίαν ἐν τῇ κωμωδίᾳ *Ὅ, τι θέλετε*. Ἡ Βιόλα εἶνε ἐρωτευμένη εἰς τὸν δοῦκα Ὀρσίνον καὶ διὰ νὰ ἦναι πλησίον τοῦ εἰσέρχεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μεταμφισμένη ὡς εὐγενῆ παῖς (page). Ὁ δοῦξ ἀγαπᾷ τὴν κόρησσαν Ὀλιβίαν, ἣτις οὐδόλως ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν ἔρωτά του καὶ δὲν θέλει οὔτε κἂν νὰ τὸν βλέπῃ. Ὁ Δοῦξ πέμπει πρὸς αὐτὴν τὸν ὑπρέτην του, δηλαδὴ τὴν Βιόλαν, ὅπως μεσιτεύσῃ, παρακαλέσῃ, ἐνεργήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ὁ ὑπρέτης, τοῦτ' ἔστιν ἡ Βιόλα ἐξυπηρετεῖ πιστότατα τὸν κύριόν τῆς καὶ ἐνεργεῖ μὲ πάντα τρόπον ὅπως ἡ Ὀλιβία δεχθῇ τὸν ἔρωτα τοῦ Δοῦκος καὶ ἀνταποκριθῇ πρὸς αὐτόν. Ὅλα ταῦτα δύνανται νὰ φανῶσιν εἰς τινὰς μίαν ἰδιοτροπία τοῦ ποιητοῦ καὶ τίποτε περιπλέον, καὶ ὅμως ὅλα ταῦτα ἐν τῇ κωμωδίᾳ τοῦ Σαιξπήρου εἶναι ἀπλούστατα καὶ καθαρῶτα ἀλήθεια ἐκ τῆς πραγματικότητος εἰλημμένα. Αἱ γυναῖκες τοῦ Σαιξπήρου θεάτρου, ἰδίᾳ εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας, εἶναι ἐν γένει εἰλικρινεῖς καὶ καλόβουλοι καὶ ἔχουσι πάντοτε, ἀκόμη καὶ ὅταν ἦναι ἔνοχοι, βάσιν τινὰ ἀγαθότητος καὶ ἀγάπης, ἣτις καθιστᾷ αὐτὰς συμπαθεῖς, ὅπως τὰς γυναῖκας τοῦ Ἀλιγιέρη.

Ἀνεφέρα ἤδη τινὰς ἐκ τῶν εὐγενεστέρων γυναικείων χαρακτήρων ἐκ τῶν δραμάτων τοῦ Σαιξπήρου· ἀνεφέρα μόνον ὀλίγους, ἀλλ' ἠδυνάμην νὰ ἀναφέρω πλείστους ὅσους. Τὰ δράματα τοῦ Σαιξπήρου εἶναι, ὡς γνωστόν, (ἐκτὸς τῶν ἀποκρύφων) τριάκοντα ἑπτὰ, αἱ δὲ γυναῖκες, αἱ δημιουργηθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ, ὑπερβαίνουσι τὴν ἑκατοντάδα· καὶ εἰς ὅλα τὰ δράματα ταῦτα, ἐξαιρέσει ἑνὸς μόνου, τοῦ *Τίμωνος τῶν Ἀθηνῶν*, αἱ γυναῖκες ἔχουσι χαρακτῆρα σημαντικὸν καὶ